

Zs. Nagy Lajos – Emberke, küzdj!

Zs. Nagy Lajos, akit korábban költőként ismert az irodalom, 1975-ben jelentkezett az első prózagyűjteményével, mely már címadásában is fityiszt mutatott az olvasóknak. A kötet szatirikus-ironikus karcolatai, novellái alaposan feladták a leckét az olvasóknak, hiszen a társadalomnak groteszk tükrön keresztül mutatott önarcképet.

A kötetben szereplő írások – Duba hasonszőrű írásaira csatlakozva – megte-remtették az addig jobbára komor csehszlovákiai magyar próza humorosabb oldalát. A szövegek könnyedek, olvastatják magukat, terjedelmüknél fogva pedig kimondottan arra készítetik az olvasót, hogy még egy és még egy újabb írást elolvasson.

A szövegek sokrétűek, találhatunk itt életképeket, elmélkedéseket, de még sci-fi is. Zs. Nagy újságíróként, szerkesztőként önmagát is beleírja egy-egy novellába.

A kötet erős atmoszféráját már az első novella is megalapozza. A kocsmában ráhúzzák a csuklyát egy újságíró fejére, majd egy olyan folyosón viszik keresztül, ami egy nappal azelőtt még biztosan nem volt ott. A szobában azonban egy lenge öltözetű hölgy fogadja, fogvatartói előbb rendőrök, majd amazonok lesznek, és mivel nős ember lévén nem hajlandó elcsábulni, végül jól megverik. A groteszk helyzet a maga mulatságos módján végig érezteti a hatását, az ember hátán végig fut a hideg, amikor a feltett kérdésekre adott értelmes válaszokat értelmetlenné teszi a következő kérdés. A kommunikáció ilyen működésképtelenné válása a kötet visszatérő motívuma lesz, nyilván a korszak államszocialista jellegéből fakad, ahol a kérdező szándékosan félreérti a válaszokat.

A kötet másik kulcsmotívuma az utazás. Számtalan írásban kap kisebb-nagyobb szerepet a helyváltoztatás: az önfeledt kártyaparti a buszon, méla utazás az űrben, de a feleség elhagyása, a szeretőhöz való utazás is megjelenik az írásokban. Itt érdemes megállnunk a férfi-női kapcsolatoknál. Míg Duba nőalakjai afféle papírmasé figurák, akik leginkább díszletként vannak jelen, Zs. Nagy nőalakjai nagyon is öntudatos alakok, akik önálló döntéseket hoznak. A kötet egyik legsikerültebb írása is egy ilyen történetet dolgozott fel, ami – meglepő módon – a kötetben ritkaság számba menő realista írások egyike, ám a csavar itt sem marad el: a fiatal katona a táncmulatságban elcsábít egy kék szemű lányt, akit hazakísér, és ott tudja

meg, hogy a lány már férjes asszony. A két fél közötti dinamika megváltozik, a vágyakozó féllé a fiatal férfi alakul át, a nő pedig játszik a fiúval, aztán eltűnik örökre.

A szerelmi történetek megcsalástól és hazatalálástól kezdve az olyan groteszk történetekig terjednek, mint egy fej nélküli leány iránt érzett szerelem és az érte (miatta?) elkövetett öngyilkosság. Hasonlóan sokkoló történet, amikor a csaló férfi a szeretőjéhez utazva felfedezi a saját sírját, majd kedélyes csevegésbe kezd a szeretővel arról, hogy most már költözzön a nőhöz és az anyjához. A temetés költségeinek kifizetése után pedig megkezdik a halál utáni közös életüket.

Megmosolyogtató a cirkuszi bűvész története, akinek csupán egy pingpong-labdára lenne szüksége egy új trükkhöz, hogy abba bele sétáljon az elefánt, csak-hogy az épp nincs raktáron, mire heves vita kerekedik a társulat tagjai között, ám végül megszavazzák a labda megvásárlását. Az már csak hab a tortán, hogy a trükkhöz szükséges elefántja eleve nincs a társulatnak, így a vita végső soron eleve értelmetlen volt. Említést érdemel a fotóművész esete is, aki hosszasan értekezik arról, hogy a lapoknak csak rossz kép kell, ezért nagy a konkurencia, és aztán, amikor élete képét készíthetné el, film nélkül kattintja a gépét. Az ilyen groteszk kommunikációs zavarok egész sora megtalálható a kötetben.

A groteszk helyzeteknek se szeri, se száma a könyvben. Mint az fent is látható a néhány kiragadott példán, a sokszor megmosolyogtató történetek mögött komoly társadalmi jelenségek húzódnak meg. A kommunikáció funkcióvesztése mellett a társas kapcsolatok kiüresedése is komoly hangsúlyt kap a kötetben. Míg Dubánál a groteszk helyzetek leginkább az államszocializmus értelmetlenségének velejárói voltak, netán egy-egy túlélési stratégia része, addig Zs. Nagynál ezek a helyzetek teljesen természetes részét képezik a hétköznapi életnek. Másként megfogalmazva: ami Duba esetében a valóság kiterjesztése, az Zs. Nagynál maga a valóság. Sem a szereplők, sem az olvasó nem hökken meg azon, hogy a pincérek csak addig készségesek, amíg ki nem tanulják a szakmájukat, vagy hogy a világ leghumánusabb höhérját végül önmaga gonosz mása akasztja fel, s aztán a lapok szerint öngyilkos lett. Az ilyen helyzetek a hetvenes évek közepére a hétköznapiok részeivé váltak. A kimondott és a kimondhatatlan valóság, a valós és az annak hazudott közötti kibékíthetetlen ellentét tudathasadásos állapotot eredményezett, melyben az idő, az ok-okozati összefüggések elveszítették a jelentőségüket, elmosódott a vonal az ép elme és az elmebaj, az élet és a halál között, gyakorlatilag minden mindegy lett. Ezt a már önmagában is groteszk léthelyzetet, a meghasonlott embert, társadalmat és világberendezkedést mutatja meg nekünk maró gúnnyal Zs. Nagy kötete.

Míg Duba társadalma a szocialista társadalom volt, Zs. Nagyé bárhol, bármikor megvalósulható társadalom, ahol korának félelmei (háború, bombázások, létbizonytalanság) akár a mi félelmeinket is megidézhetik. Zs. Nagy nem politizál, nincs rá szüksége, visszatérő szereplői, ahogy a gyermek is, az „emberke” egyetlen útmutatást kap: küzdj – talán az segít túlélni egy megbolondult világban.

Az Emberke, küzdj! a megjelenésekor komoly sikernek örvendett, szakmai megbecsültsége mellett az olvasóközönség is pozitívan fogadta a könyvet. 21. századi olvasata pedig annyira természetesnek hat, mintha csak napjainkban jelent volna meg, így – közel ötven év távlatából is – kijelenthetjük: kiállta az idők próbáját. A kötet fülszövegével pedig maradéktalanul egyet tudunk érteni: „A cseh-szlovákiai magyar prózában a szatíra, a groteszk humor hangja felettebb ritka jelenség, és Zs. Nagy Lajos megérdemli, hogy vérbeli szatirikusnak tartsuk.”

(Zs. Nagy Lajos: Emberke, küzdj! Madách, 1975, Pozsony)

Golgota I